

De Invloed van Attributie op het Effect van Empathie op Conflictresolutie
in Ouder-Adolescent Conflicten.

Hanna van Heerde, 3640094*

Lonneke Koenders, 3648869

Sharon Markgraaf, 3634914

Universiteit Utrecht

Pedagogische Wetenschappen

Bachelorthesis 200600042

15 Juni 2011

Caspar van Lissa

Samenvatting

In het huidige onderzoek is de invloed van attributie op het effect van empathie, perspectiefname (PT) en sympathie (EC), op de vier conflictresolutiestijlen probleem oplossen, terugtrekken, zwichtten en escalatie in ouder-adolescent conflicten onderzocht. Er wordt verondersteld dat er een interactie-effect bestaat tussen attributie en PT op conflictresolutie. Tevens wordt verondersteld dat er geen interactie-effect bestaat tussen attributie en EC. Empathie en conflictresolutie zijn met behulp van gestandaardiseerde vragenlijsten gemeten. Attributie is gemanipuleerd. De vragenlijsten zijn afgenomen onder 112 adolescenten op twee middelbare scholen. Een deel van de adolescenten heeft een vragenlijst met daarin de positief gemanipuleerde attributie ingevuld, het andere deel een vragenlijst met daarin de negatief gemanipuleerde attributie. Het huidige onderzoek heeft geen ondersteuning kunnen vinden voor de interactie-effecten van attributie met PT of EC op conflictresolutie. Echter is met behulp van deze data wel ondersteuning gevonden voor de hoofdeffecten van PT en EC op probleem oplossen. Daarnaast zijn er manipulatiecheck vragen gebruikt om een natuurlijke vorm van attributie te meten. Uit de resultaten van deze gemeten attributie blijkt dat adolescenten die een negatieve attributie over hun ouders innemen minder gebruik maken van de conflictstijl probleem oplossen en zich meer terugtrekken uit het conflict. Dit onderzoek heeft vernieuwende resultaten gevonden, omdat er een specifiek effect van negatieve attributie op de conflictstijlen probleem oplossen en terugtrekken is gevonden.

Sleutelwoorden: attributie, empathie, conflictresolutie, ouder-adolescent conflicten

De Invloed van Attributie op het Effect van Empathie op Conflictresolutie
in Ouder-Adolescent Conflicten

Conflicten zijn een natuurlijk en onontkoombaar aspect in hechte relaties (Gottman, 1994; Kurdek, 1994). In de familiesfeer komen regelmatig conflicten voor, zo ook tussen ouder(s) en adolescent (Laursen, Coy, & Collins, 1998). Daarbij kunnen de emoties hoog oplopen en mogelijk leiden tot escalaties (Furman & Buhrmester, 1992; Laursen, 1995; Pinquart & Silbereisen, 2002). De oorzaak voor deze conflicten is onder andere te vinden in, het streven naar autonomie door de adolescent en de manier waarop ouders een conflict benaderen (Dykas, Woodhouse, Ehrlich, & Cassidy, 2010; Laursen et al., 1998; Roelofs, & Deckers, 2011; Yau & Smetana, 1996; Smetana & Gaines, 1999).

Het is aannemelijk dat empathie een rol speelt in conflicten, omdat dit interpersoonlijk gedrag, zoals onzelfzuchtigheid en prosociaal gedrag bevordert (Davis, 1983; Eisenberg, Carlo, Murphy, & Van Court, 1995; Eisenberg & Eggum, 2010; Eisenberg, Zhou, & Koller, 2001; Litvak, & Miller, 1997; Roberts & Strayer, 1996). Daarentegen blijkt het gebruik van PT in concurrerende situaties te leiden tot egoïstische keuzes (Epley, Caruso, & Bazerman, 2006). Daarnaast blijkt dat adolescenten met regelmaat negatief attribueren in conflicten met ouders (Sillars, Smith, & Koerner, 2010) en deze negatieve attributies staan in verband met destructieve conflictgedragingen, (Fincham & Bradbury, 1992) zoals escalatie. Zowel empathie als attributie zijn direct van invloed op conflictresolutie van adolescenten. Dit huidige onderzoek gaat in op de invloed van attributie op het effect van empathie op conflictresolutie. De resultaten van dit onderzoek zijn van belang, omdat hierdoor betere psycho-educatie over ‘conflicten met je adolescent’, aan ouders kan worden gegeven. Het is van belang te onderzoeken welke factoren van invloed zijn op de conflictresolutie, omdat het verloop evenals de uitkomst van een conflict van invloed zijn op de ontwikkeling van de adolescent (Gottman, 1994; Deutch, 1993). Het onderzoek richt zich specifiek op ouder-

adolescent conflicten, omdat zowel ouder(s) als adolescent zich nauwelijks bewust zijn van de overeenkomsten of verschillen in gedachtepatronen (Sillars et al., 2010). Wanneer ouders zich bewust zijn van de factoren die van invloed zijn op het verloop van de conflicten met de adolescent kunnen zij adequater handelen in een dergelijk conflict.

Conflictresolutie

Conflictresolutie gaat over de verschillende manieren waarop een conflict kan worden benaderd. In dit onderzoek zijn de conflictresolutiestijlen escalatie, probleem oplossen, terugtrekken en zwichten onderzocht (Kurdek, 1994). Probleem oplossen en escalatie worden gezien als actieve acties. Probleem oplossen kan leiden tot verbeterde situaties, daarentegen is escalatie destructief voor de ouder-adolescent relatie en kan leiden tot verstoringen in de ontwikkeling en tot antisociaal gedrag (Doorn, Branje & Meeus, 2008; Davies, Sturge-Apple, Cicchetti, Manning, & Zale, 2009; Wied, Branje, & Meeus, 2007). Confrontatie met boosheid, ruzie, vijandigheid en agressie in het gezin veroorzaakt emotionele spanning bij kinderen en vergroot bijvoorbeeld de kans op agressie naar leeftijdsgenoten (Davies et al., 2009). Terugtrekken en zwichten worden veelal gezien als passieve acties welke minder effectief en destructief zijn voor de ouder-adolescent relatie (Doorn et al., 2008; Wied et al., 2007).

Wanneer gekeken wordt naar ouder-adolescent conflicten komt onderhandelen, een vorm van probleem oplossen, slechts af en toe voor (Laurssen, 1993, zoals geciteerd in Laursen, Finkelstein, & Betts, 2001). Dit blijkt echter ook leeftijdsafhankelijk te zijn. Aan het einde van de adolescentieperiode wordt steeds vaker gebruik gemaakt van effectievere conflictstijlen, zoals terugtrekken maar ook probleem oplossen, waardoor een meer gelijkwaardigere relatie ontstaat met de ouders (Doorn, Branje, & Meeus, 2011).

Empathie in relatie tot conflictresolutie

Empathie bevordert veelal de communicatie doordat er meer begrip kan ontstaan voor het standpunt van de ander en kan hierdoor invloed hebben op verloop van een conflict (Davis, 1996; Deutch, 1993). Empathie bestaat uit meerdere dimensies. In het huidige onderzoek wordt uitgegaan van de dimensies, perspectiefname (PT) en sympathie (EC) (Davis, 1983). Hierbij is PT de cognitieve vorm van empathie die het individu in staat stelt tot anticiperen op, en tot begrijpen en ervaren van het gezichtspunt van anderen. EC is de affectieve vorm van empathie waarbij het gaat om invoelen in andermans emoties (Davis, 1983; Davis & Franzoi, 1991).

Uit onderzoek is gebleken dat PT de mate van boosheid kan verminderen (Mohr, Howells, Gerace, Day, & Wharton, 2007; Murphy, Shepard, Eisenberg, Fabes, & Guthrie, 1999) en daarmee een rol speelt in conflicten. PT vergroot het gebruik van de conflictstijlen zwichten en probleem oplossen en vermindert het gebruik van escalatie in een conflict. Tevens is een kleine, maar niet significant positief verband gevonden tussen PT en terugtrekken (Rizkalla, Wertheim, & Hodgson, 2008). EC vergroot de kans op het gebruik van de conflictstijlen probleem oplossen en terugtrekken en verkleint de hoeveelheid escalatie in een conflict (Björkvist, Österman, & Kaukiainen, 2000; Rizkalla et al., 2008; Wied et al., 2007).

Relatie tussen empathie en attributie

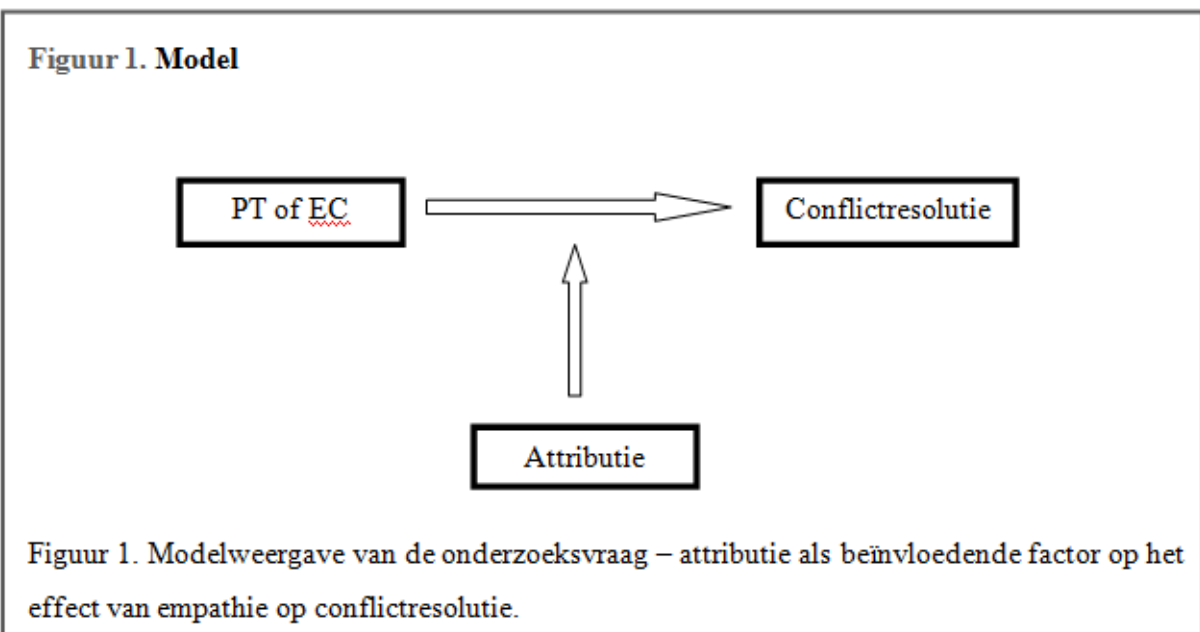
Mensen worden minder snel boos naarmate zij meer gebruik maken van EC en PT. Dit kan leiden tot meer begrip voor de ander (Eisenberg & Fabes, 1998). Opvallend is dat PT in een concurrerende situatie niet leidt tot pro sociaal gedrag, maar juist tot egoïstische keuzes (Epley et al., 2006). Attributie speelt daarbij mogelijk een rol, daar er in een concurrerende situatie veelal van wordt uitgegaan dat de ander zich op dat moment evenzo egocentrisch opstelt (Epley et al., 2006; Caruso, Epley, & Bazerman, 2006). Een verkeerde inschatting van

andermans gedachten kan leiden tot egoïstische standpunten, die conflictsituaties kan veroorzaken en laten escaleren (Babock & Loewestein, 1997; Bazerman & Neale, 1982; Messick, 1995). Negatieve attributies staan in verband met destructieve conflictgedragingen (Fincham & Bradbury, 1992) en kunnen leiden tot problematische sociale interacties (Orobio de Castro, Veerman, Koops, Bosch & Monschouwer, 2002; Schultz, Izard, & Bear, 2004).

Indien de adolescent zijn ouders in gedachten in een negatief daglicht heeft geplaatst, ofwel negatieve attributie, zal de attitude ten aanzien van het conflict negatiever zijn (Dykas et al., 2010). De adolescent vindt dat de ouder(s) onjuiste redenen hebben ten aanzien van het conflict. De attitude van de adolescent tijdens de ruzie zal hierdoor beïnvloedt worden (Dykas et al., 2010; Sillars et al., 2010). De exacte invloed van deze negatieve attributie op conflictresolutie is nog niet onderzocht. Over het algemeen blijken adolescenten de interacties tijdens conflicten veel negatiever te ervaren dan hun ouders (Noller & Callan, 1988).

Onderzoek naar ouder-adolescent conflictsituaties toont aan dat beiden het conflict anders beleven (Laursen et al., 1998; Sillars et al., 2010). Adolescenten gaan er doorgaans vanuit dat hun ouders controle willen uitoefenen over hen en de situatie. Ook ouders attribueren weleens negatief. Zij vinden dat hun kinderen zich op dergelijke momenten ontwijkend opstellen (Sillars et al., 2010). Mede doordat beiden zich niet bewust zijn van deze verschillen in opstelling, heeft de adolescent moeite met het innemen van het perspectief van de ouder(s) (Sillars et al., 2010). Negatief attribueren zorgt dus voor een verminderd PT gebruik van adolescenten in ouder-adolescent conflicten. De misattributies ten aanzien van controle worden volgens Sillars en anderen (2010) wellicht versterkt door de autonomieontwikkeling van de adolescent. Waarschijnlijk wordt hier bedoeld dat de adolescent conflicten bevordert doordat deze zich los probeert te maken of afstand probeert te creëren ten opzichte van zijn ouders. Als de ouders zich bewust zijn van de invloed van autonomieontwikkeling op de attributie van de adolescent, zorgt dit mogelijk voor meer adequate conflictresolutie.

Gebaseerd op de zojuist besproken literatuur, is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd. Heeft attributie invloed op het effect dat PT en EC hebben op conflictresolutie van adolescenten in ouder-adolescent conflicten? Daarbij wordt ten eerste verondersteld dat het effect van PT op de vier conflictstijlen van adolescenten afhankelijk is van attributie. Ten tweede wordt verondersteld dat het effect van EC op de vier conflictstijlen van adolescenten niet afhankelijk is van attributie. Het interactie-effect van attributie en PT wordt verwacht, omdat negatief attribueren tot gevolg heeft dat de adolescent moeite heeft met perspectiefname in een ouder- adolescent conflict. Daarnaast lijkt PT in concurrerende situaties te leiden tot egoïstisch gedrag en dit komt vermoedelijk doordat attribueren hierin een rol speelt. Aangezien er vanuit de literatuur geen ondersteuning is gevonden voor een interactie-effect van attributie en EC, wordt dit in het huidige onderzoek niet verondersteld.

Methode

Participanten

Aan dit onderzoek hebben 112 leerlingen (49 jongens en 62 meisjes) van het Nassaucollege te Assen en het Werkmancollege te Groningen deelgenomen. De participanten

zijn havo-4 ($N = 49$ of 43,8%), vwo-4 ($N = 25$ of 22,3%) en vwo-5 ($N = 36$ of 32,3%) leerlingen met een leeftijd variërend van 15 tot 18 jaar ($M = 16.5$, $SD = .77$).

Materiaal

In het onderzoek is gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde vragenlijsten Interpersonal Reactivity Index (IRI; Davis, 1983) en Conflict Resolution Style Inventory (CRSI; Kurdek, 1994). Tevens is een zelfontwikkelde manipulatie voor positieve ($N = 36$) en negatieve attributie ($N = 69$) opgenomen met een manipulatiecheck (MC).

De IRI-vragenlijst betrof een verkorte versie met 14 items, waarbij de mate van PT en EC werd gemeten. De antwoordmogelijkheden voor de vragenlijst waren opgebouwd met een likert-schaal van nul tot vier met de waarden van “past absoluut niet bij mij” tot “past heel erg goed bij mij”. Een voorbeelditem uit de vragenlijst voor EC was: “Ik ben vaak bezorgd over mensen die het minder goed hebben dan ik” en een voorbeelditem voor PT was: “Ik vind het soms moeilijk om de dingen te zien vanuit het standpunt van ‘de ander’”. De twee schalen hebben een Cronbach’s $\alpha > .70$ en zijn voldoende betrouwbaar. Tevens is een exploratieve factoranalyse uitgevoerd om de factorstructuur na te gaan. Hieruit zijn niet de verwachte schalen PT en EC naar voren gekomen, maar vier schalen. Daarnaast zijn de factorladingen voor de schalen PT en EC ook niet overeengekomen. Toch is er gekozen voor het aanhouden van de twee schalen met bijbehorende items, omdat de betrouwbaarheid voldoende is gebleken.

De CRSI-vragenlijst betrof de volledige versie van 20 items, waarbij het innemen van de conflictstijlen ENG, PS, WI en CO werd gemeten. De antwoordmogelijkheden voor de vragenlijst waren opgebouwd met een likert-schaal van één tot vijf met de waarden van “nooit” tot “altijd”. Voorbeelditems per schaal uit de vragenlijst zijn: “Woest worden en mijn beheersing verliezen”(ENG); “Goed op het probleem ingaan”(PS); “Een hele tijd mijn mond houden”(WI) en “Niet voor mezelf op willen komen”(CO). De vier schalen hebben een

Cronbach's $\alpha > .75$ en zijn dan ook voldoende betrouwbaar. Tevens is een exploratieve factoranalyse uitgevoerd om de verwachte vier-factor structuur te analyseren. Uit de analyse bleken vier factoren te worden onderscheiden, echter komen de factorladingen niet overeen met de vier schalen. Ondanks dat de factorladingen niet voldoen aan het verwachte patroon is in het onderzoek verder gegaan met de vier schalen, omdat sprake is van voldoende betrouwbaarheid.

Attributie werd gemanipuleerd door de adolescent een vaak voorkomend conflict met ouders te laten inbeelden. Vervolgens is de participanten gevraagd om onterechte redenen of goede bedoelingen te bedenken en deze in gedachten te houden bij het invullen van de CRSI-vragenlijst. Ter controle van de ingenomen positieve dan wel negatieve attributie is de MC opgenomen aan het einde van de vragenlijst. De antwoordmogelijkheden voor de MC waren opgebouwd met een likert-schaal van nul tot vijf met de waarden van "helemaal niet" tot "heel erg". Een voorbeelditem was: "Hoe positief dacht je over je ouders?".

Design en procedure

Het onderzoek betreft een selecte steekproef met een quasi experimenteel design. Zowel de scholen, de klassen en het aantal participanten is niet random geselecteerd. De participanten komen uit de provincie Groningen en Drenthe, waardoor sprake is van een kleine spreiding.

De dataverzameling heeft plaatsgevonden op twee scholen. De directiesecretaresse van het Werkmancollege heeft de vragenlijsten, zonder aanwezigheid van de onderzoekers, bij 60 leerlingen afgenomen. Dit heeft als gevolg gehad dat de participanten geen mogelijkheid hebben gekregen om vragen te stellen. Tevens is een incorrecte en onvolledige vragenlijst afgenomen. Eveneens zijn de vragenlijsten niet op evenredige wijze verdeeld, waardoor er minder vragenlijsten voor positieve ($N = 14$) dan negatieve attributie ($N = 46$) zijn afgenomen.

Op het Nassaucollege zijn de vragenlijsten afgenomen door de onderzoekers met aanwezigheid van twee docenten. Dit vond plaats aan het einde van de week met 52 leerlingen die niet mee mochten op studiereis en daardoor verplicht aanwezig moesten zijn op school. Gedurende de afname kregen de leerlingen de mogelijkheid om vragen te stellen aan de onderzoekers. Tevens is gestreefd naar een gelijke verdeling voor de vragenlijsten betreft het aannemen van een positieve ($N = 25$) dan wel negatieve attributie ($N = 27$).

Voor de beantwoording van de hypothesen is gebruik gemaakt van een multivariate multiële regressieanalyse, omdat deze de mogelijkheid biedt om interactie-effecten te toetsen (Baarda, de Goede & van Dijkum, 2007). In dit onderzoek gaat het om het interactie-effect van attributie en PT en attributie en EC op de vier conflictstijlen. Daarbij zijn PT, EC en attributie de onafhankelijke variabelen en de vier conflictstijlen de afhankelijke variabelen. Om de manipulatiecheck te analyseren is een onafhankelijke t-test uitgevoerd. In de resultatensectie is uitgegaan van een $\alpha < .05$.

Resultaten

Voorafgaand aan de analyse van de interactie-effecten is de validiteit van de manipulatiecheck (MC) vragen geanalyseerd. Er is een onafhankelijke t-test uitgevoerd om het verschil van de MC-vragen voor de twee groepen (positieve en negatieve attributie) te vergelijken. Opvallend in deze resultaten is dat er nauwelijks verschil is gevonden tussen de groep met een negatieve attributie en de groep met een positieve attributie. De MC-vraag 'hebben je ouders het beste met je voor' heeft als enige een significant verschil in gemiddelden. De groep met een positieve attributie hebben gemiddeld ($M = 3.88$) gescoord, de groep met negatieve attributie scoren gemiddeld ($M = 4.33$). Dit betekent onverwacht, dat de adolescenten uit de negatieve attributie groep significant meer er vanuit gaan dat de ouders het beste met ze voor hebben dan de adolescenten uit de positieve attributie groep.

De eerste hypothese voorspelt dat het effect van PT op de vier conflictstijlen

afhankelijk is van attributie. De tweede hypothese voorspelt dat het effect van EC op de vier conflictstijlen niet afhankelijk is van attributie. De interactie-effecten attributie en PT en attributie en EC zijn getoetst met behulp van een multivariate multiële regressieanalyse. In de analyse zijn ENG, PS, WI en CO als afhankelijke variabelen opgenomen, attributie als vaste factor en PT, EC en de interacties als covariaten. Uitgaande van een $\alpha < .05$ komt uit de analyse naar voren dat zowel de interactie van attributie en PT als attributie en EC op de conflictstijlen niet statistisch significant zijn. Dit houdt in dat er geen significante interactie-effecten zijn gevonden en dat daarmee alleen ondersteuning is gevonden voor de tweede hypothese.

Aangezien er geen interactie-effecten zijn, is gekozen voor het analyseren van hoofdeffecten. Om de hoofdeffecten van EC, PT en attributie op de afhankelijke conflictstijlen nader te analyseren zijn exploratieve enkelvoudige regressies uitgevoerd. Het effect van EC op de conflictstijl PS is significant, $F(1,97) = 3.90$, $p < .05$, $R^2 = .04$. De bijbehorende regressiecoëfficiënt, $t(94) = 3.09$, $p < .01$, $b = .31$, wijst op een positief verband. Tevens is het effect van PT op PS significant gebleken, $F(1,94) = 9.56$, $p < .05$, $R^2 = .09$. De bijbehorende regressiecoëfficiënt, $t(97) = 5.40$, $p = .05$, $b = .49$, wijst op een positief verband. Dit houdt in dat PT en EC door de adolescenten een positief effect hebben op de conflictstijl PS. Andere hoofdeffecten zijn niet significant gebleken.

De resultaten zijn tevens getoetst op onverwachte correlaties met behulp van Pearson's bivariate correlaties. Geslacht bleek te correleren met PT, $r = .54$, $p < .001$, met EC, $r = .30$, $p < .01$ en met attributie, $r = -.27$, $p < .01$. Vervolgens is een onafhankelijke t-test uitgevoerd, waaruit bleek dat voor geslacht een significant verschil is gevonden op PT, EC en attributie. Meisjes scoren gemiddeld hoger dan de jongens op PT (meisjes $M = 2.32$, jongens $M = 1.95$) en EC (meisjes $M = 2.64$, jongens $M = 2.00$). Jongens scoren gemiddeld hoger dan meisjes op attributie (jongens $M = .80$, meisjes $M = .53$). Daarom zijn de regressieanalyses nogmaals

uitgevoerd met geslacht als covariaat. Dit bleek geen verschil uit te maken, de resultaten waren alsnog niet significant.

Uit de eerder uitgevoerde t-test bleken de verschillen op de vragen “hoe positief denk jij over je ouders” (PO) en “hoe negatief denk jij over je ouders” (NO) niet zoals verwacht significant te verschillen tussen de twee condities. Dit houdt in dat de verschillen tussen de twee groepen op toeval berusten. Door de manier waarop de twee vragen PO en NO zijn gesteld lijkt een natuurlijk voorkomen van attributie te worden gemeten. Om maximaal gebruik te maken van de beschikbare data is met deze vorm van attributie regressieanalyses uitgevoerd als alternatief op de gemanipuleerde attributie. De vier conflictstijlen zijn de afhankelijke variabelen en de nieuwe variabele voor gemeten attributie is de onafhankelijke variabele. Er is zoals verwacht een aantal significante effecten gevonden, zie tabel 1.

Negatieve attributie blijkt een significant effect te hebben op de conflictstijl PS, $F(1,45) = 7.88, p < .01, R^2 = .15$. Met een regressiecoëfficiënt van, $t(45) = -2.81, p < .01, b = -.26$, is er sprake van een negatief verband. Dit houdt in dat wanneer de adolescenten negatief attribueren, dit een negatief effect heeft op de conflictstijl probleem oplossen. Tevens wordt voor negatieve attributie op de conflictstijl WI een significant effect gevonden, $F(1,45) = 8.80, p < .01, R^2 = .02$. Met een regressiecoëfficiënt van, $t(45) = 2.97, p < .01, b = .30$, is er sprake van een negatief lineair verband. Dit houdt in, dat hoe negatiever de adolescent over de ouders denkt, des te meer de conflictstijl terugtrekken wordt toegepast.

Met behulp van histogrammen zijn de normaalverdelingen van de CRSI-schalen nader onderzocht. De antwoorden op de vier schalen zijn niet allemaal normaal verdeeld, bij CO en ENG is er sprake van een links scheve verdeling. Dit houdt in dat er onvoldoende spreiding is van de antwoorden. Hier dient rekening mee gehouden te worden tijdens de interpretaties van de resultaten. Bij WI en PS is sprake van een normaal verdeling.

Tabel 1

Resultaten regressieanalyse van natuurlijke negatieve attributie op de conflictstijlen

	Negatieve Attributie	
	<i>b</i>	<i>R</i> ²
Escalatie	.16	.06
Probleem oplossen	-.26**	.15**
Terugtrekken	.30**	.02**
Zwichten	-.03	.00

* $p < .05$, ** $p < .01$

Discussie

In het huidige onderzoek staan de interactie-effecten van attributie met PT en EC op conflictresolutie centraal. Er werd op basis van bevindingen uit andere onderzoeken verondersteld dat attributie invloed heeft op het effect van PT op conflictresolutie, maar geen invloed op EC. Uit de resultaten van het huidige onderzoek blijken er geen interactie-effecten te bestaan van attributie met PT en EC. De hypothese was met name gebaseerd op de bevindingen uit het onderzoek van Epley en anderen (2006). Deze opvallende bevinding is, dat PT in een concurrerende situatie niet leidt tot prosociaal gedrag, maar juist tot egoïstische keuzes. Hierin speelt attributie mogelijk een rol, omdat in een concurrerende situatie veelal van de ander wordt verwacht dat deze ook egocentrisch zal zijn (Epley et al., 2006; Caruso et al., 2006). Het is mogelijk dat het vermeende interactie-effect van attributie met PT op conflictresolutie, een onjuiste interpretatie is geweest. De vergelijking van een concurrerende situatie en een conflict is mogelijk onjuist, omdat in een conflict geen sprake hoeft te zijn van concurrentie.

Een andere verklaring voor het feit dat er geen interactie-effect is gevonden, kan zijn dat attributie een mediërend effect heeft op PT, in plaats van een interactie-effect met PT. Negatief attribueren zorgt voor een verminderd PT gebruik van adolescenten in ouder-adolescent conflicten (Sillars et al., 2010). Indien wel sprake was geweest van een interactie-

effect, dan was vervolgens onderzocht welke verschillen er tussen beide condities waren. Dan kon ondersteuning gezocht worden voor de veronderstelling dat een positieve attributie tot meer probleem oplossen zal leiden en dat een negatieve attributie meer tot escalatie zal leiden.

Nog een verklaring voor het feit dat er geen significant interactie-effect is gevonden, is dat er geen verschil bleek te bestaan tussen de vragenlijst met de manipulatie van negatieve attributie en de vragenlijst met de manipulatie van positieve attributie. De ongemotiveerdheid van een deel van de participanten lijkt een belangrijke reden te zijn voor het feit dat de manipulatie van attributie niet effectief bleek te zijn. Door sommige participanten van de negatieve attributie groep werd er bijvoorbeeld ingevuld dat ze het niet wisten of er werd niets ingevuld of een kruis geplaatst. In de positieve attributie groep werd echter bijna overal een antwoord gegeven. Het is mogelijk dat de participanten moeite hebben gehad met het inbeelden van een conflict en negatieve attributies van hun ouders, maar dit lijkt onwaarschijnlijk aangezien de Theory of Mind van adolescenten in de leeftijd van 15 tot 18 jaar in zoverre is ontwikkeld dat er van hen verwacht kan worden dat zij zich situaties kunnen inbeelden (Wellman, 2002). Daarnaast is het mogelijk dat juist door de hoeveelheid PT de adolescenten niet in staat zijn aan hun ouders negatieve bedoelingen toe te schrijven.

Met behulp van de MC is nagegaan met welke attributiestijl de participanten de CRSI-vragenlijst hebben ingevuld. Tegen de verwachtingen in bleek er geen significant verschil te bestaan tussen de condities van gemanipuleerde attributie. Interessant was om te onderzoeken of met de uitkomsten van gemeten attributie ondersteuning kon worden gevonden voor een interactie-effect tussen attributie en PT. Dit resultaat was eveneens niet significant. Geconcludeerd kan worden dat attributie het effect van PT op de conflictresolutie niet beïnvloedt.

Interactie-effecten zijn niet gevonden, daarom is getoetst of er hoofdeffecten zijn van attributie, EC en PT op de conflictresolutie van adolescenten. De gemanipuleerde vorm van

attributie blijkt de conflictresolutie niet direct te beïnvloeden, echter de gemeten vorm van attributie wel. Een negatief verband is gevonden voor de gemeten negatieve attributie op probleem oplossen en een positief verband tussen negatieve attributie en terugtrekken. Dit houdt in dat wanneer een adolescent negatief attribueert, hij minder gebruik maakt van probleem oplossen en zich sneller zal terugtrekken uit een conflict.

Tevens is een hoofdeffect van PT of EC op de diverse conflictstijlen geanalyseerd. PT is een goede voorspeller van probleem oplossen en zwichten en verkleint de kans op de hoeveelheid escalatie (Rizkalla et al., 2008). De huidige studie bevestigt het hoofdeffect van PT op probleem oplossen. Gebleken is dat er een positief verband is tussen PT en de conflictstijl probleem oplossen. Echter is er een dusdanig kleine regressiecoëfficiënt gevonden dat de invloed minimaal blijkt te zijn. Vanuit het huidig onderzoek is geen ondersteuning gevonden voor het effect van PT op zwichten en EC blijkt geen voorspeller van terugtrekken en probleem oplossen. Escalatie blijkt eveneens tegen verwachting in af te nemen wanneer men meer in staat is om zich in te leven in een ander of meer mee kan voelen met een ander.

Ondanks gevonden significante resultaten zijn er enkele beperkingen van het huidige onderzoek die noemenswaardig zijn. Aangezien er slechts twee scholen hebben meegewerkt aan dit onderzoek, is de steekproef niet generaliseerbaar en representatief voor de populatie.

Vanwege het feit dat de directiesecretaresse van één van de scholen zelf het initiatief heeft genomen met betrekking tot het afnemen van de vragenlijsten, zijn hierdoor incorrecte vragenlijsten gebruikt. De negatieve attributie vragenlijst bevatte een fout betreffende de manipulatie en bij beide vragenlijsten ontbrak de manipulatiecheck. Dit leidde tot een kleinere steekproefomvang wat betreft de MC. Doordat er geen controle kon worden uitgeoefend door de onderzoekers tijdens de afname, kon niet gecontroleerd worden of de vragenlijsten zonder overleg zijn ingevuld en of de participanten alles goed hebben begrepen. De foutieve vragenlijsten bleken geen invloed te hebben op de significantie van de resultaten en zijn

daarom toch meegenomen in de analyse. Op de andere school zijn 54 vragenlijsten afgenomen bij ‘achterblijvers’; leerlingen die niet konden doorstromen naar hun examenjaar. Dit zou tot een lagere betrokkenheid van de participanten kunnen hebben geleid en hierdoor kunnen de vragenlijsten minder valide zijn.

Vermoedelijk is dit het eerste onderzoek waarin door attributie te manipuleren onderzocht kan worden of attributie het verwachte effect van PT en EC op conflictresolutie beïnvloedt. Sterk aan dit onderzoek is dat participanten zijn uitgedaagd om een voor hen herkenbaar conflict in te beelden. De antwoorden zijn betrouwbaarder, omdat de participanten tijdens de afname niet op de hoogte waren van het onderzoeksdoel. De leeftijd van de adolescenten varieerde van 15 tot 18 jaar. Uit de literatuur is gebleken dat conflictresolutie leeftijdsafhankelijk is. Aan het einde van de adolescentieperiode wordt er meer gebruik gemaakt van effectievere oplossingen (Laurssen, 1993, zoals geciteerd in Laursen, et al., 2001). Daarom is er voor gekozen om de vragenlijsten alleen af te nemen bij de oudere adolescenten. De antwoorden zijn consistent en er zijn nauwelijks uitbijters, bijvoorbeeld participanten die hoog scoorden op escalatie. Een suggestie voor vervolgonderzoek is het nader analyseren van de invloed van leeftijd op attributie, PT, EC en conflictresolutie, om bijvoorbeeld een mediatie-effect aan te nemen of uit te sluiten.

De resultaten van dit onderzoek zijn van belang voor psycho-educatie aan ouders en behandeling van adolescenten wanneer zij met regelmaat conflicten hebben met hun ouders. Door te begrijpen welke factoren er van invloed zijn op het verloop van conflicten kan hierop in gespeeld worden door de therapeut.

In het huidige onderzoek waren er verschillen wat betreft de resultaten tussen de gemeten en de gemanipuleerde attributie. Aangezien de manipulatie van attributie niet effectief bleek te zijn lijkt het verstandig om de manipulatie anders vorm te geven. Dit kan door het klassikaal laten benoemen van conflicten, waarbij de adolescenten elkaar

ondersteunen in het inbeelden van conflicten. Daarbij wordt een tweedeling gemaakt in de klas voor negatieve en positieve attributie. De participanten brengen elkaar op negatieve dan wel positieve gedachten en komen in een sfeer waarin attributie centraal staat. Hierdoor zal het hen minder moeite kosten om de manipulatie vragen te beantwoorden. Het alternatief van het meten van attributie dat in het huidige onderzoek is toegepast brengt beperkingen met zich mee. Gemeten attributie kan onder andere sterk samenhangen met verschillen in de kwaliteit van de relaties met ouders, zoals de hoeveelheid ruzies die adolescenten hebben met hun ouders. Als attributie wordt gemeten blijft het onduidelijk of de effecten die gevonden worden alleen door attributie worden verklaard, of ook door andere factoren. Het is interessant om het effect van attributie op conflictresolutie nader te onderzoeken. De huidige studie heeft hierop geen sluitend antwoord kunnen geven

Ten slotte zou toekomstig onderzoek zich kunnen richten op andere mediërende factoren die van invloed kunnen zijn op attributie en PT in ouder-adolescent conflicten, zoals geslacht en vergevingsgezindheid. Onderzoek naar gewelddadige computerspelletjes heeft aangetoond dat er een samenhang bestaat tussen een negatieve attributiestijl van adolescenten en de voorkeur voor gewelddadige spelletjes. Jongens scoren daarin significant hoger dan meisjes (Krahé & Möller, 2003). Meer PT blijkt een positief effect op vergevingsgezindheid te hebben (Rizkalla et al., 2008). Daarnaast blijkt dat mensen die zich vaak schamen vaker anderen verwijten maken en een verminderd empathisch vermogen hebben. Terwijl mensen die vaak de schuld op zich nemen empathischer zijn (Baneke, 2006).

Summary

This study examined the influence of attribution on the effect of perspective taking (PT) and sympathy (EC) on the four conflict resolution styles problem solving, withdrawal, compliance and escalation in parent-adolescent conflicts. One hypothesis predicts an interaction effect between attribution and PT on conflictresolution styles of adolescents. The

other hypothesis predicts no interaction effect between attribution and EC. PT, EC and the four conflictresolution styles are measured with standardized questionnaires. Attribution was manipulated. A self-report questionnaire was administered to 112 adolescents at two high schools. The present study did not find support for the interaction effect of attribution and PT on conflict resolution. Like predicted there was also no significant interaction effect between attribution and EC. However, main effects of PT on problem solving and EC on problem solving were found. By using manipulation check questions, it was possible to measure the natural form of attribution. Further there was a negative effect of negative attribution on problem solving and a positive effect on withdrawal. This study has found specific new evidence for negative attribution on the conflictresolution styles problem solving and withdrawal.

Keywords: attribution, empathy and conflict resolution, parent-adolescent conflict

Referenties

- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Van Dijkum, C. J. (2007). *Basisboek statistiek met spss*. Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren van (onderzoeks)gegevens. Noordhof Uitgevers: Groningen/Houten.
- Babock, L., & Loewestein, G. (1997). Explaining bargaining impasse: The role of self-serving biases. *Journal of Economic Perspectives*, *1*, 109-126.
- Baneke, J. J. (2006). Signaalschaamte, afgeweerde schaamte en geweld. In T. I. Oei, & M. S. Groenhuijsen, M. S. *Capita selecta van de forensische psychiatrie anno 2006* (pp. 15–39). Deventer: Kluwer.
- Bazerman, M. H., & Neale, M. A. (1982). Improving negotiation effectiveness under final offer arbitration: The role of selection and training. *Journal of Applied Psychology*, *67*, 543-548.

Björkvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (2000). Social intelligence – empathy = aggression? *Aggression and Violent Behavior, 5*, 191-200.

Caruso, E.M., Epley, N., & Bazerman, M.H. (2006). The good, the bad, and the ugly of perspective taking in groups. *Research on Managing Groups and Teams, 8*, 201-224.

Davies, P.T., Sturge-Apple, M.L., Cicchetti, D. Manning, L.G. & Zale, E. (2009). Children's patterns of emotional reactivity to conflict as explanatory mechanisms in links between interpartner aggression and child psychological functioning. *Journal Child Psychology and Psychiatry, 50*, 1384-1391.

Davis, M.H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 113-126.

Davis, M. H. (1996). *Empathy: A social psychological approach*. Boulder: Westview Press.

Davis, M. H., & Franzoi, S. L. (1991). Stability and change in adolescent self-consciousness and empathy. *Journal of Research in Personality, 25*, 70-87.

Deutch, M. (1993). Educating for a peaceful world. *American Psychologist, 48*, 510-517.

Dykas, M. J., Woodhouse, S. S., Ehrlich, K. B., & Cassidy, J. (2010). Do adolescents and parents reconstruct memories about their conflict as a function of adolescent attachment? *Child Development, 81*, 1445-1459.

Eisenberg, N., Carlo, G., Murphy, B., & Van Court, P. (1995). Prosocial development in late adolescence: A longitudinal study. *Child Development, 66*, 1179-1197.

Eisenberg, N., & Eggum, N. D. (2010). Empathy-related responding: Associations with prosocial behavior, aggression and intergroup relations. *Social Issues and Policy Review, 4*, 143-180.

- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In W. Damon, & N. Eisenberg, *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (pp. 701–778). New York: Wiley.
- Eisenberg, N., Zhou, Q., & Koller, S. (2001). Brazilian adolescents' prosocial moral judgment and behavior: Relations to sympathy, perspective taking, gender-role orientation, and demographic characteristics. *Child Development, 72*, 518–534.
- Epley, N., Caruso, E. M., & Bazerman, M. H. (2006). When perspective taking increases taking: Reactive egoism in social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 872–889.
- Fincham, F. D., and Bradbury, T. N. (1992). "Assessing attributions in marriage: The relationship attribution measure." *Journal of Personality and Social Psychology, 62*, 457–468.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development, 63*, 103-115.
- Gotmann, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kurdek, L. A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. *Journal of Marriage and the Family, 56*, 705-722.
- Krahé, B., & Möller, I., (2003). Playing violent electronic games, hostile attributional style, and aggression-related norms in German adolescents. *Journal of Adolescence, 27*, 53–69.
- Laursen, B. (1995). Conflict and social interaction in adolescence relationships. *Journal of Research on Adolescence, 5*(1), 55-70.
- Laursen, B., Coy, K. C., & Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Development, 69*, 817-832.

- Laursen, B. Finkelstein, B. D., & Betts, N. T. (2001). A developmental meta-analysis of peer conflict resolution. *Developmental Review, 21*, 432-449.
- Litvak-Miller, M., & McDougal, D. (1997). The structure of empathy during middle childhood and its relationship to prosocial behavior. *Genetic, Social & General Psychology Monographs, 23*, 303- 326.
- Messick, D. M. (1995). Equality, fairness, and social conflict. *Social Justice Research, 8*, 153-173.
- Mohr, P., Howells, K., Gerace, A., Day, A., & Wharton, M. (2007). The role of perspective taking in anger arousal. *Personality and Individual Differences, 43*, 507-517.
- Murphy, B. C., Shepard, S. H., Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Guthrie, I. K., (1999). Contemporaneous and longitudinal relations of dispositional sympathy to emotionality, regulation, and social functioning. *Journal of Early Adolescence, 19*, 66-97.
- Noller, P., & Callan, V. J. (1988). Understanding parent-adolescent interactions: perceptions of family members and outsiders. *Developmental Psychology, 24*, 707-714.
- Orobio de Castro, B. Veerman, J. W., Koops, W., Bosch, J. D., & Monschouwer, H. J. (2002). Hostile attribution of intent and aggressive behavior: A meta-analysis. *Child Development, 73*, 916–934.
- Pinquart, M., & Silbereisen, R. K. (2002). Changes in adolescents' and mothers' autonomy and connectedness in conflict discussions: An observation study. *Journal of Adolescence, 25*, 509–522.
- Rizkalla, L., Wertheim, E. H., & Hodgson, L. K. (2008). The roles of emotion management and perspective taking in individuals' conflict management styles and disposition to forgive. *Journal of Research in Personality, 42*, 1594-1601.

- Robert, W., & Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness and prosocial behavior. *Child Development, 67*, 449-470.
- Roelofs, J., & Deckers, A. (2011). Conflicten tussen jongeren en hun ouders. *De Psycholoog, 46*(3), 46- 53.
- Schultz, D., Izard, C. E., & Bear, G. (2004). Children's emotion processing: relations to emotionality and aggression. *Development and Psychopathology, 16*, 371-387.
- Sillars, A., Smith, T., & Koerner, A. (2010). Misattributions contributing to empathic (in)accuracy during parent-adolescent conflict discussions. *Journal of Social and Personal Relationships, 27*, 727-747.
- Smetana, J., & Gaines, C. (1999). Adolescent-parent conflict in middle-class African American families. *Child Development, 70*, 1447-1463.
- Van Doorn, M. D., Branje, S. J. T., & Meeus, J. H. W. (2008). Conflict resolution in parent-adolescent relationships and adolescent delinquency. *Journal of Early Adolescence, 28*, 503-527.
- Doorn van, M. D., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2011). Developmental changes in conflict resolution styles in parent-adolescent relationships: A four- wave longitudinal study. *Journal Youth Adolescence, 40*, 97-107.
- Wellman, H. M. (2002). Understanding the psychological world: Developing a theory of mind. In U. Goswami, *Blackwell handbook of childhood cognitive development* (pp. 167-187). Oxford: Blackwell.
- Wied de, M. Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior, 33*, 48-55.
- Yau, J., & Smeatana, J. G. (1996). Adolescent-parent conflict among Chinese adolescents in Hong Kong. *Child Development, 67*, 1262-1275.

Bijlage: Vragenlijst negatief en positief

Welkom,

Deze vragenlijst is voor een onderzoek van de Universiteit Utrecht. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 20 minuten.

Het gaat er bij deze vragen om wat je mening is; er zijn dus geen goede of foute antwoorden. Omcirkel bij elke vraag het cijfer van het antwoord dat het beste bij jou past. Omcirkel altijd één cijfer. Als je twijfelt over het antwoord, vul dan in wat jij denkt dat het beste bij jou past. Als je een antwoord wilt veranderen, kruis dan je eerste antwoord door en kies dan het antwoord van jouw keuze:

Bijvoorbeeld

	Helemaal mee oneens	Een beetje mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Een beetje mee eens	Helemaal mee eens
Ik vind Italiaans eten lekker	1	2	3	④	5

Vul de vragenlijst zelfstandig in. Als je vragen hebt of als er dingen onduidelijk zijn, laat het dan even weten door je hand op te steken. De begeleider van het onderzoek kan je dan verder helpen. Beantwoord alle vragen zoveel mogelijk in de volgorde zoals ze hier staan. Ga alleen terug als je vragen vergeten hebt of verkeerd hebt ingevuld. Je antwoorden worden geheim gehouden. Schrijf je naam dus ook niet op het formulier. Je antwoorden worden niet doorgegeven aan je school, klasgenoten of ouders, maar worden alleen voor dit onderzoek gebruikt.

Alvast bedankt voor het invullen. Na afloop krijg je een kleine traktatie.

Hanna van Heerde, Lonneke Koenders en Sharon Markgraaf

Geslacht: 0 Jongen 0 Meisje

Wat is je leeftijd?

In welke klas zit je (jaar/niveau, bijvoorbeeld: 4 HAVO)?

Is er een moeder in jouw gezin?

0 ja

0 nee

0 een deel van de tijd (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders, of ouder die veel op reis is)

Is er een vader in jouw gezin?

0 ja

0 nee

0 een deel van de tijd (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders, of ouder die veel op reis is)

Op de volgende bladzijden staan een aantal stellingen, deze gaan over gedachten en gevoelens die je in verschillende situaties zou kunnen hebben. Geef voor elke stelling aan in hoeverre deze op jou van toepassing is. Geef je antwoord door een van de cijfers achter de zin te omcirkelen: 0 = past absoluut niet bij mij; 1 = past nauwelijks; 2 = past enigszins; 3 = past redelijk goed; 4 = past heel erg goed bij mij.

Lees elke stelling goed door en probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden.

1. Ik ben vaak bezorgd over mensen die het minder goed hebben dan ik.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
2. Ik vind het soms moeilijk om de dingen te zien vanuit het standpunt van 'de ander'.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
3. Soms heb ik weinig medelijden met andere mensen wanneer ze problemen hebben.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
4. In geval van onenigheid probeer ik alle standpunten te bevatten, voordat ik een beslissing neem.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
5. Als ik zie dat er misbruik van iemand wordt gemaakt, krijg ik de neiging die ander te beschermen.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
6. Soms probeer ik mijn vrienden beter te begrijpen door me voor te stellen hoe zij het zien.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
7. Ik raak niet snel van de wijs door andermans tegenslag.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
8. Als ik zeker weet dat ik gelijk heb, verspil ik weinig tijd aan het luisteren naar andermans argumenten.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
9. Ik voel soms weinig medelijden voor mensen die oneerlijk worden behandeld.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
10. Ik raak vaak ontroerd door dingen die ik zie gebeuren.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
11. Ik geloof dat alles twee kanten heeft en probeer ze allebei te zien.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
12. Ik zou mezelf beschrijven als een zachtvaardig iemand.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij

13. Als ik boos op iemand ben, probeer ik me een poosje voor te stellen hoe het is om in zijn/haar schoenen te staan.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
14. Voordat ik iemand bekritiseer, vraag ik me af hoe het is om in zijn/haar schoenen te staan.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij

Beschrijf een onderwerp waar je vaak ruzie over hebt met je (één van je) ouders/verzorgers en leg jouw standpunt uit:

Heb je dit conflict met één van je ouders/verzorgers of met beide?

- 0 met één van mijn ouders/verzorgers, namelijk mijn moeder
- 0 met één van mijn ouders/verzorgers, namelijk mijn vader
- 0 met één van mijn ouders, namelijk mijn stiefmoeder
- 0 met één van mijn ouders, namelijk mijn stiefvader
- 0 met mijn beide ouders/verzorgers

Soms maken mensen ruzie om oneerlijke en onterechte redenen (bijvoorbeeld met slechte en kwade bedoelingen, zoals jaloezie). Beschrijf de drie belangrijkste oneerlijke en onterechte redenen waarom (één van je) ouders/verzorgers in jouw bovengenoemde ruzie, hier ruzie met je over maakt/maken:

Stel je nu voor dat je in de toekomst nog een keer ruzie hebt met (één van je) ouders/verzorgers over het onderwerp dat je hierboven hebt beschreven en denk daarbij aan de onterechte en oneerlijke redenen die je ouder(s)/verzorger(s) gebruikt/gebruiken tijdens deze ruzie.

Zie jezelf in die situatie en stel je voor hoe de ruzie verloopt.

Beantwoord de volgende vragen pas wanneer je deze ruzie goed voor kan stellen.

Geef op de onderstaande schaal aan hoeveel je gebruik zou maken van de volgende manieren in de ruzie met (één van je) ouders/verzorgers die je je nu voorstelt.

Omcirkel het antwoord dat het meest van toepassing is: 0 = nooit; 1 = bijna nooit; 2 = af en toe; 3 = wat vaker; 4 = regelmatig; 5 = altijd.

Geef antwoord op deze stellingen met bovenstaand conflict en de oneerlijke en onterechte redenen of slechte en kwade bedoelingen van (één van je) ouders/verzorgers met wie je ruzie maakt in gedachten!

1. Hem/haar persoonlijk aanvallen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
2. Goed op het probleem ingaan	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
3. Een hele tijd mijn mond houden	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
4. Niet voor mezelf op willen komen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
5. Woest worden en mijn beheersing verliezen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
6. Bij elkaar gaan zitten en onze verschillen van mening goed bespreken	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
7. Stoppen, er niet meer op in gaan en weigeren om nog verder te praten	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
8. Teveel toegeven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
9. Mezelf laten gaan, en dingen zeggen die ik niet echt meen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
10. Oplossingen proberen te vinden die voor ons alle twee acceptabel zijn	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
11. Niet meer naar hem/haar luisteren	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
12. Mijn mening niet verdedigen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
13. Beledigen en steken onder water geven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
14. Onderhandelen en het eens proberen te worden	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
15. Me terug trekken, afstand houden en doen alsof het me niet interesseert	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
16. Toegeven zonder veel moeite te doen om mijn kant van de zaak te laten zien	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
17. Zo kwaad worden dat ik niet meer weet wat ik doe	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
18. Zoeken naar een oplossing die voor ons alle twee goed is	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
19. Niet meer op hem/haar reageren	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
20. Hem/haar de zin geven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd

Tot slot, omcirkel het antwoord dat het meest van toepassing is: 0 = helemaal niet; 1 = nauwelijks; 2 = een klein beetje; 3 = redelijk; 4 = best veel; 5 = heel erg.

Denk rustig na over welke gedachtes je had over (één van je) ouders/verzorgers met wie je ruzie had tijdens het invullen van bovenstaande 20 vragen:

1. Hoe positief dacht je over je ouders?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
2. Hadden je ouders het beste met je voor?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
3. Waren je ouders eerlijk?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
4. Waren je ouders onredelijk?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
5. Hoe negatief dacht je over je ouders?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
6. Probeerden je ouders de dingen vanuit jouw standpunt te zien?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
7. Hadden je ouders medelijden met je?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg

Bedankt voor je medewerking!

Welkom,

Deze vragenlijst is voor een onderzoek van Universiteit Utrecht. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 20 minuten.

Het gaat er bij deze vragen om wat je mening is; er zijn dus geen goede of foute antwoorden. Omcirkel bij elke vraag het cijfer van het antwoord dat het beste bij jou past. Omcirkel altijd één cijfer. Als je twijfelt over het antwoord, vul dan in wat jij denkt dat het beste bij jou past. Als je een antwoord wilt veranderen, kruis dan je eerste antwoord door en kies dan het antwoord van jouw keuze:

Bijvoorbeeld

	Helemaal mee oneens	Een beetje mee oneens	Niet mee eens, niet mee oneens	Een beetje mee eens	Helemaal mee eens
Ik vind Italiaans eten lekker	1	2	3	4	5

Vul de vragenlijst zelfstandig in. Als je vragen hebt of als er dingen onduidelijk zijn, laat het dan even weten door je hand op te steken. De begeleider van het onderzoek kan je dan verder helpen. Beantwoord alle vragen zoveel mogelijk in de volgorde zoals ze hier staan. Ga alleen terug als je vragen vergeten hebt of verkeerd hebt ingevuld. Je antwoorden worden geheim gehouden. Schrijf je naam dus ook niet op het formulier. Je antwoorden worden niet doorgegeven aan je school, klasgenoten of ouders, maar worden alleen voor dit onderzoek gebruikt.

Alvast bedankt voor het invullen. Na afloop krijg je een kleine traktatie.

Hanna van Heerde, Lonneke Koenders en Sharon Markgraaf

Geslacht: 0 Jongen 0 Meisje

Wat is je leeftijd?

In welke klas zit je (jaar/niveau, bijvoorbeeld: 4 HAVO)?

Is er een moeder in jouw gezin?

0 ja

0 nee

0 een deel van de tijd (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders, of ouder die veel op reis is)

Is er een vader in jouw gezin?

0 ja

0 nee

0 een deel van de tijd (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders, of ouder die veel op reis is)

Op de volgende bladzijden staan een aantal stellingen, deze gaan over gedachten en gevoelens die je in verschillende situaties zou kunnen hebben. Geef voor elke stelling aan in hoeverre deze op jou van toepassing is. Geef je antwoord door een van de cijfers achter de zin te omcirkelen: 0 = past absoluut niet bij mij; 1 = past nauwelijks; 2 = past enigszins; 3 = past redelijk goed; 4 = past heel erg goed bij mij.

Lees elke stelling goed door en probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden.

1. Ik ben vaak bezorgd over mensen die het minder goed hebben dan ik.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
2. Ik vind het soms moeilijk om de dingen te zien vanuit het standpunt van 'de ander'.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
3. Soms heb ik weinig medelijden met andere mensen wanneer ze problemen hebben.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
4. In geval van onenigheid probeer ik alle standpunten te bevatten, voordat ik een beslissing neem.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
5. Als ik zie dat er misbruik van iemand wordt gemaakt, krijg ik de neiging die ander te beschermen.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
6. Soms probeer ik mijn vrienden beter te begrijpen door me voor te stellen hoe zij het zien.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
7. Ik raak niet snel van de wijs door andermans tegenslag.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
8. Als ik zeker weet dat ik gelijk heb, verspil ik weinig tijd aan het luisteren naar andermans argumenten.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
9. Ik voel soms weinig medelijden voor mensen die oneerlijk worden behandeld.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
10. Ik raak vaak ontroerd door dingen die ik zie gebeuren.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
11. Ik geloof dat alles twee kanten heeft en probeer ze allebei te zien.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
12. Ik zou mezelf beschrijven als een zachtvaardig iemand.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij

13. Als ik boos op iemand ben, probeer ik me een poosje voor te stellen hoe het is om in zijn/haar schoenen te staan.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij
14. Voordat ik iemand bekritiseer, vraag ik me af hoe het is om in zijn/haar schoenen te staan.	Past absoluut niet bij mij	0	1	2	3	4	Past heel erg goed bij mij

Beschrijf een onderwerp waar je vaak ruzie over hebt met (één van je) ouders/verzorgers en leg jouw standpunt uit:

Heb je dit conflict met één van je ouders/verzorgers of met beide?

- met één van mijn ouders/verzorgers, namelijk mijn moeder
- met één van mijn ouders/verzorgers, namelijk mijn vader
- met één van mijn ouders, namelijk mijn stiefmoeder
- met één van mijn ouders, namelijk mijn stiefvader
- met mijn beide ouders/verzorgers

Zelfs als je ruzie hebt, hebben ouders/verzorgers soms het beste met je voor. Beschrijf de drie belangrijkste redenen waarom (één van je) ouders/verzorgers hier ruzie met je over maakt/maken omdat hij/zij/ze eigenlijk het beste met je voor heeft/hebben:

Stel je nu voor dat je in de toekomst nog een keer ruzie hebt met (één van je) ouders/verzorgers over het onderwerp dat je hierboven hebt beschreven en denk daarbij aan de goede bedoelingen van (één van je) ouders/verzorgers tijdens deze ruzie. Zie jezelf in die situatie en stel je voor hoe de ruzie verloopt.

Beantwoord de volgende vragen pas wanneer je deze ruzie goed voor kan stellen.

Geef op de onderstaande schaal aan hoeveel je gebruik zou maken van de volgende manieren in de ruzie met (één van je) ouders/verzorgers die je je nu voorstelt.

Omcirkel het antwoord dat het meest van toepassing is: 0 = nooit; 1 = bijna nooit; 2 = af en toe; 3 = wat vaker; 4 = regelmatig; 5 = altijd.

Geef antwoord op deze stellingen met bovenstaand conflict en de goede bedoelingen van (één van je) ouders/verzorgers met wie je ruzie maakt in gedachten!

1. Hem/haar persoonlijk aanvallen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
2. Goed op het probleem ingaan	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
3. Een hele tijd mijn mond houden	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
4. Niet voor mezelf op willen komen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
5. Woest worden en mijn beheersing verliezen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
6. Bij elkaar gaan zitten en onze verschillen van mening goed bespreken	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
7. Stoppen, er niet meer op in gaan en weigeren om nog verder te praten	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
8. Teveel toegeven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
9. Mezelf laten gaan, en dingen zeggen die ik niet echt meen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
10. Oplossingen proberen te vinden die voor ons alle twee acceptabel zijn	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
11. Niet meer naar hem/haar luisteren	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
12. Mijn mening niet verdedigen	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
13. Beledigen en steken onder water geven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
14. Onderhandelen en het eens proberen te worden	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
15. Me terug trekken, afstand houden en doen alsof het me niet interesseert	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
16. Toegeven zonder veel moeite te doen om mijn kant van de zaak te laten zien	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
17. Zo kwaad worden dat ik niet meer weet wat ik doe	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
18. Zoeken naar een oplossing die voor ons alle twee goed is	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
19. Niet meer op hem/haar reageren	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd
20. Hem/haar de zin geven	Nooit	0	1	2	3	4	5	Altijd

Tot slot, omcirkel het antwoord dat het meest van toepassing is: 0 = helemaal niet; 1 = nauwelijks; 2 = een klein beetje; 3 = redelijk; 4 = best veel; 5 = heel erg.

Denk rustig na over welke gedachtes je had over (één van je) ouders/verzorgers met wie je ruzie had tijdens het invullen van bovenstaande 20 vragen:

1. Hoe positief dacht je over je ouders?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
2. Hadden je ouders het beste met je voor?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
3. Waren je ouders eerlijk?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
4. Waren je ouders onredelijk?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
5. Hoe negatief dacht je over je ouders?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
6. Probeerden je ouders de dingen vanuit jouw standpunt te zien?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg
7. Hadden je ouders medelijden met je?	Helemaal niet	0	1	2	3	4	5	Heel erg

Bedankt voor je medewerking!